

Krize, sukobi i solidarnost u perspektivi crkvene povijesti (od srednjega vijeka do suvremenosti). Zbornik radova s V. kongresa hrvatskih povjesničara. Zadar, 6. – 9. listopada 2016. godine, Ana BIOČIĆ (ur.), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2021., 196 str.

Peti kongres hrvatskih povjesničara održan je 6. – 9. listopada 2016. u Zadru. U sklopu sekcije crkvene povijesti naslovljene *Krize, sukobi i solidarnost u perspektivi crkvene povijesti (od srednjega vijeka do modernoga doba)* predstavljen je niz predavanja koja su objavljena u istoimenom zborniku, izdanom u biblioteci Zbornici radova Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zbornik, otisnut 2021., osim predgovora (7) i uredničkog uvoda (9-12), sadrži sedam znanstvenih radova koji obuhvaćaju crkveno-državne, međuvjerske i unutarcrkvene odnose na hrvatskom povijesnom prostoru različitih razdoblja.

Krize, sukobi te iskazi solidarnosti neodjeljivi su dio svakog povijesnog gibanja, pa tako i povijesti Crkve u Hrvata. Oni posebno obilježavaju razdoblja važnih društvenih promjena u regijama gdje se susreće više kultura, narodnosti, konfesija i obreda. Stoga ovaj zbornik radova ne samo da rasvjetljuje pojedine teme iz crkvene povijesti nego pridonosi boljem razumijevanju dinamike crkveno-društvenih zbivanja. Zahvaljujući korištenju dosad neistraženih povijesnih izvora i novom sagledavanju već poznatih tema, sabrani radovi predstavljaju vrijedan prilog istraživanju hrvatske crkvene povijesti.

Prvi je članak »Bizantska *ecclesia* u kasnosrednjevjekovnom Zadru? Pismo pape Inocenta III. Kaptolu sv. Anastazije (6. veljače 1198.)« (13-41) Marka Petraka u kojem autor analizira ključne dijelove papina pisma o poništavanju izbora mjesnog biskupa te pomoću pravne, historiografske i filološke argumentacije nastoji identificirati njegova adresata, a jednim dijelom dotiče i problematiku kontinuiteta bizantske liturgijske tradicije u Dalmaciji.

Sljedeći rad Dubravke Božić Bogović naslovljen »Međuvjerski odnosi u istočnoj Hrvatskoj u vrijeme ratnih sukoba između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva krajem 17. i početkom 18. stoljeća« (43-57) iznosi osnovna obilježja međuvjerskih odnosa u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji u uvjetima ratnih sukoba, posebno naglašavajući relaciju katolika prema drugim konfesijama. Autorica ističe konfesionalnu i narodnosnu raznovrsnost analiziranog područja kao izvor napetosti i složenosti u gradnji međusobnih odnosa, navodeći brojne primjere iz arhivske građe.

Ana Biočić u radu pod naslovom »Solidarnost katoličkih svećenika u Hrvatskom saboru 1868. - 1871. godine« (59-74) nastoji rasvijetliti koncepte i tipove solidarnosti na primjerima saborskog djelovanja katoličkih svećenika. Autorica zaključuje kako su navedeni pothvati iz socijalnog, prosvjetnog, gospodarskog i političkog područja izrazi spontane solidarnosti, potaknute kršćanskim vrijednostima i osjećajem međusobne odgovornosti.

Slijedi rad Franje Velčića naslovljen »Napetosti između Hrvata i Talijana na otoku Lošinju s obzirom na glagoljicu i staroslavenski jezik u liturgiji na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće« (75-101) koji istražuje turbulencije vezane za formiranje hrvatskog i talijanskog nacionalnog identiteta, uzimajući za primjer otok Lošinj i okolice. Analiziranjem arhivske građe

i tiska autor rasvjetljuje kako su vjerska i obredna pitanja (krštenje, vjenčanje, uporaba glagoljice u liturgiji) prelazila u nacionalna te ideološka suprotstavljanja.

Marko Medved u preglednom radu pod naslovom »Crkvena povijest Rijeke tijekom talijanskog fašizma: kriza višenacionalne sredine i njezini historiografski izazovi« (103-125) sagledava osnutak Riječke biskupije 1925. godine u svjetlu višestrukih društvenih, nacionalnih i ideoloških napetosti. Autor ukazuje kako je nacionalna i konfesionalna složenost toga područja izazvala različita historiografska tumačenja te izdvaja slučaj riječkog biskupa Antonija Santina kao primjer politiziranja povijesti. Zaključno naglašava potrebu suradnje crkvene i svjetovne historiografije u propitivanju i tumačenju prošlosti.

U radu »Solidarnost, krize, sukobi i raskoli u reformnom pokretu i Hrvatskoj starokatoličkoj crkvi« (127-165) autor Daniel Patafta promatra povijest Hrvatske starokatoličke crkve pod vidom kriznih podjela i solidarnih pothvata. Detaljno je analizirana pretpovijest i pojava reformnog, takozvanog žutog pokreta, njegovo konsolidiranje i podvajanje, kao i niz raskola unutar same Hrvatske starokatoličke crkve. Članak obiluje povijesnim podacima o inicijatorima i zbivanjima reformnog pokreta, potkrepljenima navodima iz dnevnih novina, starokatoličkih tiskovina i arhivske građe.

Posljednji je rad »Između sukoba i suradnje: đakovački biskupi Antun Akšamović i Stjepan Bäuerlein i njihova uloga u crkveno-državnim odnosima nakon 1945. godine« (167-194) u kojem Slađana Josipović Batorek uspoređuje odnos dvojice đakovačkih biskupa prema komunističkim vlastima. Analizirajući afirmativno stajalište biskupa Akšamovića te protivljenje režimu njegova nasljednika Bäuerleina, autorica pokušava izdvojiti složene osobne i društvene prilike koje su utjecale na stajališta crkvenih dužnosnika te nastoji utvrditi posljedice crkveno-državnih odnosa za Đakovačku biskupiju i njezine vjernike.

Ujedinjujući različita povijesna razdoblja i perspektive, zbornik pridonosi istraživanju povijesti Crkve u Hrvata pod vidom dinamike kriza, sukoba i solidarnosti te otvara obzorja za daljnja proučavanja složenih crkveno-državnih odnosa u uvjetima vjerske, nacionalne i političke heterogenosti.

Myroslava Mostepaniuk